

Koningen en van kinderen, die zingen en van een ziek kind in bed en van jonge mensen en oude mensen. En allemaal vieren ze Kerstmis. De jongens zijn zo verdiept in het boek, dat zij niet eens merken dat dokter Van Gulpen binnenkomt.

„Heerlijk, Jan, dat het zo goed met je gaat,” zegt hij. „Als je beter bent moet je maar eens bij Peter komen. Maar nu moeten we naar huis, want Moeder wacht. Wat een prachtig boek heb je daar, Peter!”

En Peter vertelt onder het naar huis rijden van wie hij het kreeg. „Er staan vier kerstbomen op,” zegt hij.

Als hij thuis is, zegt Moeder: „Ik ben blij dat je er weer bent. Wij hebben een bijzonder mooi Kerstfeest gehad, dit jaar.”

Gera Jansma - Van Schouwenburg

De wisselluider van Grote Thomas

„Juffrouw Simms,” begint Tom, terwijl hij de halfopenstaande kerkdeur binnentapt. Maar de vrouw die op haar knieën bezig is het portaal te dweilen, hoort niets. Ze rammelt met haar emmer en werkt door zonder op- of omzien. Tom doet een stap naar voren. „Juffrouw Simms,” zegt hij weer, een beetje harder. Nu heeft de kostersvrouw van de oude dorpskerk toch iets gehoord. Ze richt zich op uit haar gebogen houding en kijkt om.

„O, ben jij daar? Goedemorgen jonge Tom Walkers!”

„Goedemorgen juffrouw Simms.”

„Dat zou ik ook zeggen. Wat is er Tom, zeker een boodschap van je grootvader?”

„Ja, Grootvader laat vragen of de koster de klokketouwen wil nazien, met 't oog op het luiden voor Kerstmis, ziet U.”

Juffrouw Simms lacht. Het is nog drie weken voor Kerst, maar zo lang als zij kostersvrouw is, komt ieder jaar om deze tijd dezelfde boodschap van de oude Walkers, oude Tom, zoals hij in het dorp wordt genoemd.

„Ik zal het zeggen jongen, dat komt in orde.”

Als Tom zich al omgedraaid heeft roept ze hem terug.

„Wacht eens, ga zelf maar even naar mijn man toe, hij is in de toren bezig. Je weet de weg toch wel?”

Tom knikt. Zijn ogen gaan glimmen, dat is net een kolfje naar zijn hand. De kerktoren, daar komen de dorpsjongens niet makkelijk binnen. De koster bewaakt de toren streng. Een gelui van acht klokken is een kostbaar bezit, de trots van de hele gemeente.

Naast het kerkportaal is een kleine oud-eiken deur, de toegang tot de aangrenzende toren. Tom licht de ijzeren klink op, de scharnieren kraken. Even moeten zijn ogen wennen aan het halfdonker. Dan stommelt hij de nauwe wenteltrap op. Na een paar bochten komt hij al boven het schip van de kerk uit en belandt hij op een vierkante ruimte, een soort houten vertrek. Langs een van de kanten staat een lange bank. Tegen de wanden zijn allerlei papieren en foto's geprikt, ook prijken er een paar medailles. En vanuit de zoldering hangen acht lange touwen naar beneden, die in een lus eindigen. Een gedeelte vlak boven de lus is omwonden met rode en blauwe wol.

Hier is de luidkamer, waar de klokkeluiders bij bijzondere gelegenheden hun klokken laten beieren. Iedere klok wordt door één man geluid. En omdat de acht luiders steeds afwisselend één slag laten slaan, heet dat in Engeland 'wissel-luiden'. Tom weet er al een heleboel vanaf. Zijn grootvader is immers de oudste wisselluider van het dorp! Al bijna zestig jaar heeft hij meegedaan, altijd aan het klokketouw van dezelfde klok, de grootste en zwaarste van alle acht, de 'Grote Thomas'. Niemand weet beter of oude Tom is de luider van Grote Thomas, die twee horen bij elkaar! Stil kijkt de kleinzoon, 'jonge Tom', de luidkamer rond. Op de foto's aan de wand, sommige al helemaal geel-bruin verkleurd, ziet hij groepen wisselluiders staan. De

lange baard van Grootvader Walkers valt op alle afbeeldingen onmiddellijk op. De luiders van het dorp hebben al heel wat prijzen en oorkonden in de wacht gesleept. Kijk, daar staat bijvoorbeeld: Op de veertiende mei van het jaar 1927, werd in de tijd van drie uur en zes minuten een reeks van 5040 variaties geluid.

Dat is nog niet eens zo erg lang, denkt Tom, drie uur wisselluiden. Er klinkt gestommel hoger in de toren. Een paar mannebenen verschijnen boven aan de trap die uit de luidkamer omhoog voert. De koster kijkt verbaasd als hij Tom ziet staan. Wanneer hij de boodschap hoort wijst hij naar de klokketouwen.

„Zien ze er niet goed uit? Ik heb ze juist nieuw omwonden. Zeg maar tegen Grootvader dat alles piekfijn in orde is. We moeten maar eens flink gaan oefenen, willen we op Kerstavond een mooie reeks luiden.”

De koster is zelf een verwoed wisselluider, dat hoor je zo al.

„Welke klok speelt U, koster?” vraagt Tom.

Simms bedient klok no 3, de 'Jubilate', een vrij hoge toon en niet zo zwaar om te luiden. „Een best klokje, jongen,” zegt hij trots en hij legt breedvoerig alle goede eigenschappen uit van 'zijn' klok. Hij neemt Tom eens op en zegt dan: „Moet jij niet eens leren wisselluiden? Je grootvader wordt ook een dagje ouder en je ziet er flink en stevig uit!”

Tom krijgt een kleur. Dat is nou een hartewens van hem. Maar bij Grootvader hoeft hij er niet om te komen, die geeft zijn klok niet uit handen.

De koster knikt, hij weet het wel, zoals oude Tom voelen de meeste wisselluiders. Maar het zou toch niet gek zijn als er eens wat jongeren in de geheimen van de kunst werden ingewijd. De eer van het dorp moet toch opgehouden worden, ook later.

Tot grote verbazing van Tom neemt de koster hem mee, hoger de toren in, tot in de klokkekamer, de open ruimte waar de acht bronzen klokken hangen. Het is er tochtig en Simms waarschuwt Tom om zich goed vast te houden. Over een brede balk kruipen ze voorzichtig naar klok 3. De koster legt liefkozend zijn hand tegen de Jubilate. In de rand staat gegrift: 1714; Vrede en Naastenliefde.

„Ja jongen, iedere keer dat ik aan het touw sta dan denk ik maar bij mezelf: Simms, dat is de boodschap van jouw klok, zorg dat het ook jouw boodschap wordt.”

Tom zwijgt en kijkt om zich heen. „En nou wil je zeker ook Grote Thomas wel eens van dichtbij bekijken?”

Tien minuten later loopt Tom over de begane grond. Door de smalle dorpsstraatjes gaat hij naar huis. Nu en dan struikelt hij over de kleine ronde keisteentjes van het plaveisel. Dat komt doordat hij niet oplet, want zijn gedachten zijn nog heel hoog in de klokketoren. Hij heeft het randschrift van Grote Thomas gezien: 1764; Mijn stem verkondigt keer op keer/de lof en prijs van God de Heer.

De oude Walkers vindt het maar zozo, dat jonge Tom in de toren is geweest. Maar al gauw heeft zijn liefde voor de klokken hem te pakken en begint hij zijn kleinzoon van alles te vertellen over het klokken-stel van de kerk. En eenmaal op zijn stokpaardje, weet Grootvader niet van ophouden.

Tom luistert met gespitste oren. Eindelijk durft hij het te vragen: „Grootva, mag ik leren wisselluiden?”

De oude man kijkt heel verbaasd. Daar heeft hij nog nooit aan gedacht.

„Jij wisselluiden, haha kereltje, daar ben je nog veel te jong voor!”

Tom wordt boos, hij is warempel geen klein kind meer.

„Laat 's kijken, ik werd zestien, toen ik bij de luiders kwam,” denkt oude Walkers hardop.

„Nou, ik word van de zomer al vijftien,” valt zijn kleinzoon in.

Grootvader strijkt door zijn baard, daar had hij niet aan gedacht, dat kleine jongens zo gauw groot worden. Hij neemt een besluit. Jonge Tom zal vast de regels van het wisselluiden leren. Als hij die allemaal goed kent, dan mag hij wel eens mee om te oefenen met de handbellen.

De luiders werken bij de repetities niet steeds met de grote klokken, maar met een bel in de hand. Op die manier kunnen ze de variaties instuderen, zonder dat de hele bevolking er last van heeft! Want er zijn eindeloos veel variaties mogelijk bij het wisselluiden. Een reeks daarvan wordt altijd begonnen met een ronde van alle klokken, op de rij af van hoog naar laag. Dat klinkt als een toonladdertje: 1 2 3 4 5 6 7 8. Daarna komen de variaties, waarbij iedere klok hoogstens één beurt opschuift, naar voren of achteren, terwijl sommige klokken op hun plaats blijven.

Een reeks kan dus bijvoorbeeld zo beginnen: 1 2 3 4 5 6 7 8

variaties: 2 1 3 5 4 7 6 8

2 3 1 4 5 6 7 8 enzovoort.

Tom heeft er vaak een rekenspelletje van gemaakt, om na te gaan hoeveel variaties er bij een aantal klokken mogelijk zijn. Want de kunst van het wisselluiden heeft veel met wiskunde te maken, al trekken de luiders zich daar heel weinig van aan. Bij twee klokken kun je maar twee variaties bedenken, 1×2 , bij drie kom je al tot $1 \times 2 \times 3$, dat is zes variaties, bij vier vierentwintig en ga zo maar door. Een spel van zeven klokken bereikt al ruim vijfduizend en een acht-klokkenspel levert meer

dan 40.000 wisselingen. Natuurlijk kan geen luiersploeg zo'n aantal achter elkaar laten klinken. Met acht klokken kun je per uur zo'n 1700 à 1800 variaties aan.

Ijverig leert Tom van zijn grootvader de regels van de verschillende reeksen, en voorzichtig vraagt hij: „Als ik 't nou goed doe met de handbellen, mag ik dan een keer met Grote Thomas?” Maar dat pakt helemaal verkeerd uit.

„Nee Tom, Grote Thomas wordt door mij geluid, en door niemand anders, begrepen?” Tom durft er niet meer over te beginnen . . .

Een paar dagen voor Kerstmis wordt oude Tom ziek. Een flinke griep heeft hem te pakken.

„Dat wordt dit jaar geen kerstluiden, Tom Walkers,” zegt de dokter.

„Al zal ik me er heen moeten slepen, ik zal Grote Thomas luiden,” zegt Grootvader grimmig.

De dokter glimlacht. Hij begrijpt wel wat het voor de oude man moet zijn. „We zullen zien,” belooft hij.

Jonge Tom is bij alle repetities van het kerstluiden geweest, om de kunst 'af te kijken'. Hij gaat ook naar de laatste oefening toe, twee dagen voor Kerst, zónder Grootvader. Als alle mannen op hun plaatsen klaar zitten is er één stoel leeg, en ligt er nog één handbel op tafel.

„Vooruit Tom,” zegt de koster, „neem jij no 8 voor je rekening.”

Tom aarzelt, hij durft niet goed. Maar de aanvoerder van de luiers, de man die de bevelen afroept, valt de koster bij. „Eens moet de eerste keer zijn, jonge Tom. We zullen langzaam beginnen.”

Zo zit Tom even later in de kring mee te oefenen. Eigenlijk is het met echte klokken iets makkelijker, dan hoef je niet steeds bij jezelf te tellen. Je kijkt maar naar de touwen van je buurklokken. Na een paar fouten in het begin krijgt hij de slag al aardig te pakken.

Na afloop klopt Simms de jongen op de schouder: „Er zit best een wisselluider in jou, jong . . .”

Op Kerstavond ligt grootvader Walkers nog in bed, te ziek om op te staan. De dokter is onverbiddelijk. „Op jouw leeftijd, Tom Walkers, moet je géén grapjes uithalen.”

De zieke ligt onrustig te woelen. Voor het eerst in bijna zestig jaar zal de stem van Grote Thomas zwijgen op Kerstmis.

De koster is 's middags langs gekomen om de oude man wat op te beuren. „Maak je toch niet zo van streek, man. We zullen dit jaar een kleine reeks luiden met zeven klokken. En volgend jaar doe jij weer mee. Gun Grote Thomas ook eens rust.”

Maar zonder de galmende stem van zijn klok is het voor oude Tom geen Kerstfeest . . .

Als de klokken inzetten luistert hij in bed, verdrietig omdat het allemaal zo anders is. Onwillekeurig tellen zijn geoefende oren de verschillende klokkeslagen, hij kent ze aan hun stem: ting, ding, dan, dong, dom, pom, bom, bóem, 1 2 3 4 5 6 7 - ácht. Hij schiet overeind en roept zijn vrouw.

„Mary, Mary, hoor je 't? Grote Thomas, wie . . . ?”

Grootmoeder Walkers staat al naast het bed. „Kalm nou maar Tom, kalm. Het is onze jongen, kleine Tom. Ze willen je verrassen.”

Met spanning ziet ze toe. En hoe langer hij luistert hoe rustiger hij wordt. Met gesloten ogen hoort hij de roep van de klokken, maar bovenal die éne: Mijn stem verkondigt keer op keer/de lof en prijs van God de Heer. - Dáár gaat het om.

Plotseling begrijpt hij beter dan al die andere jaren de boodschap van Grote Thomas.

Het zweet loopt in straaltjes langs het gezicht van jonge Tom. Maar precies op zijn beurt zwaait hij de grote klok om. Het is zwaar werk, maar het lukt, de slagen worden steeds regelmatig. Met de ene hand grijpt hij het omstrengelde gedeelte van het touw, met de andere de lus. Het is de kunst steeds zo krachtig te trekken, dat de klok helemaal omzwaait en met zijn mond naar boven terugkomt. „Een kwestie van aanvoelen,” zegt kostenier Simms.

Een uur lang luiden de klokken het komende Kerstfeest in. Dan laten de luiders ieder op de beurt hun klok weer in de ruststand, met de mond naar beneden, terugkomen. En zoals dat al eeuwen de gewoonte is, gaat er een grote kan bier rond.

Aarzelend doet jonge Tom de deur open van het huis van zijn grootouders. Grootvader heeft het al gehoord en roept zijn kleinzoon naar binnen. Als Tom op hem toeloopt, steekt de oude man zijn hand uit. Een tijdje zeggen ze niets.

„Bent U niet boos, Grootva?”

„Boos? Nee, niet meer. Je hebt 't goed gedaan mijn jongen, de naam van Tom Walkers waardig. Dank je, Tom. En . . . ik heb zo gedacht: wees jij nou voortaan de wisselluider van Grote Thomas . . .”

Marijke van Raephorst

Voor allemaal

De hangklok nam een hees aanloopje en liet toen twee heldere slagen horen. Tegelijkertijd rinkelde de telefoon. Met een ruk stond Ankie op.

„Met Sandberg, nee, de dóchter.” Zij hoorde zelf hoe kort en onvriendelijk het klonk. „Nee, 'k weet niet wanneer mijn moeder thuis komt. Ze zal wel met een kind bezig zijn. Ja, een leerling. Wilt U na vijven bellen?”

Zij legde de telefoon neer en wilde teruggaan naar de tafel waarop al haar huiswerk lag uitgespreid, maar zag zich plotseling levensgroot in een lange spiegel, die daar blijkbaar pas was neergehangen. Onwillekeurig bleef zij staan. Nadenkend keek ze naar het meisje in de bruingeruite rok en de grove gele trui - het gladde blonde haar met een onwillige lok tot over haar ogen - groene wollen kousen en zwarte flatjes. Langzaam bewoog zij haar ene been in de rondte en hief het toen zijwaarts - nog hoger. Fijn, zaterdag weer balletles, ging het vaag door haar heen. Maar de norske trek om haar mond blééf.

Malle meid met je gouden hart, zou Vader zeggen. Laat het 's een beetje merken! De mensen hoeven toch niet als knaagdieren aan je te snuffelen om het te ontdekken? Vader - zo onmenselijk ver weg, voor een heel jaar. De vorige reizen duurden drie maanden, soms zes. Maar een jaar!

Zij liet haar been zakken en ging lusteloos aan de tafel zitten. Die gekke spiegel had Evelyn natuurlijk van de zolder gehaald. Als vader niet vier dagen in New York had moeten blijven, zou hij tante Ronny niet opgezocht hebben en zou Evelyn nu niet bij hen wonen. En als mijnheer Renner van de opleidingsschool niet ineens ziek gewor-